

ACHARONTAUN UCHUMI UG-UGKUD
(Let's Learn Other Languages)

A Phrase Book For Southern Kalinga

by

Henry Tillao
Rosa Ammiyao
Tomas Palongpong

illustrated by

Ricardo T. Dumarpa

Summer Institute of Linguistics, Inc.

Translators
54.4-677-2.5C

1977

Publishers
57.20P-776044BG16

Printed in the Philippines

Published
in cooperation with
Bureau of Elementary Education
and
Institute of National Language
of the
Department of Education and Culture
Manila, Philippines

FORWARD

Some of the glory of the Philippines lies in the beautiful variety of people and languages within its coasts. It is to the great credit of the national leadership over the years that no attempt has been made to destroy this national heritage. The goal has been instead to preserve its integrity and dignity while building on this strong foundation a lasting superstructure of national language and culture.

The present book is one of many designed for this purpose. It recognizes the pedagogical importance of dividing literacy and second language learning into two steps--literacy being the first. When a student has learned to read the language he understands best, the resulting satisfaction in his accomplishment gives the drive and confidence he needs to learn the national language. His ability to read, furthermore, is the indispensable tool for the study this program will require.

The Department of Education and Culture of the Philippines is proud to present this latest volume in a nationwide series designed to teach the national language through literacy in the vernaculars. It will strengthen both the parts of the nation and the whole.

JUAN L. MANUEL
Secretary

PREFACE

The purpose of this book is to help speakers of Southern Kalinga communicate with speakers of Pilipino, Ilocano, and English.

Commonly used expressions are given in the four languages. They are grouped by topics but are not dialogues. Translations are not literal, but are designed to express each phrase in a way that is natural to the language and culture in question.

The phrases were compiled with the assistance of members of the Summer Institute of Linguistics during a Writing Workshop held in Bagabag, Nueva Vizcaya, during November-December, 1976.

Special thanks are extended to Mr. Rodolfo Barlaan and Mr. Perry Macabuhay for providing the Pilipino versions and to Miss Helen Madrid and Mrs. Patricia Macabuhay for the Ilocano. All are field workers of the Translators Committee of the Philippines.

Bruce & Judith Grayden

Summer Institute of
Linguistics

Listan na Mafasa

1. Ta Charan	2
2. Ta Foroy	2
3. Mamfaruy Maukud	4
4. Kanayun Mausar wi Ukud	6
5. Mipangkop ta Taku	12
6. Mipangkop ta Familya	14
7. Man-aama	16
8. Taku	17
9. Mampaakas	20
10. Long-ag	22
11. Man-ug-ugkud	26
12. Mansurat	28
13. Oan	32
14. Maan	34
15. Mangngina ya Man-ingina	36
16. Faat	40
17. Apnon	44
18. Tarun	46
19. Mipangkop ta Siyudad	48
20. Ta Uswilaan	52
21. Ay-ayam	54
22. Man-aachap	55
23. Uras	58
24. Arkaw ya Lafi	60
25. Timpu	62
26. Filang	64
27. Filak	66

Ta Charan

Ta Foroy

Mamfaruy Maukud

Kanayun Mausar wi Ukud

Pa Charan

1. Narpuwam?
2. Umayam?
3. Aschi.
4. Inyà ad ikawyu.

Pa Foroy

1. Taku.
2. Wayyu.
3. Lumndayu.
4. Umunaà.
5. Lumayawà.
6. Intau.

1. Naggappuam?
2. Papanam?
3. Idiyay.
4. Mapanak idiyay ayanyo.

1. Apo.
2. Dakayo gayam!
3. Umuli kayo.
Sumrek kayo.
4. Umun-unaakon.
5. Agawidakon.
6. Intayon.

Sa daan:

1. Saan kayo nanggaling.
2. Saan kayo pupunta.
3. Diyan lang.
4. Pupunta ako sa inyo.

Sa bahay:

1. Tao po!
2. Kayo pala.
3. Umakyat kayo.
Tuloy po kayo.
4. Mauuna na ako sa inyo.
5. Uuwi na ako.
6. Tayo na.

1. Where are you coming from?
2. Where are you going?
3. I am going there.
(I am just walking.)
4. I am going to your place.

1. Hello.
(call when approaching house)
2. You come.
3. Come on up.
Come inside.
4. I'll go ahead.
(said when leaving)
5. I'm going home.
6. Let's go now,

Mamfaruy Maukud

1. Mamfarun anànu.
  2. Mamfarun iliyu.
  3. Piò ad asna. Mamfaru koy ili.
  4. Mamfaru iyuutum.
  5. Mampiyan innantau.
  6. Naraing-ay manginglis.
  7. Igratuwò sia?
  8. Foon pù kinakarà.
  9. (Istay)
1. Nagpintas ti anakyon. Nakaluklukmeg!
  2. Napintas ti lugaryo.
  3. Kayatko ditoy ta natalna.
  4. Naglaingka nga agluto.
  5. Nagimas ti kinnan tayo.
  6. Naglaingka nga aginglis.
  7. Mabalín nga litratuen kayo?
  8. Despensarem ta diak inggagara.
  9. Agyamanak.

1. Maganda ang iyong anak. Napakalusog.	1. Your child is beautiful. So healthy.
2. Magandang tirahan ang iyong lugar.	2. Your place is a nice place to live.
3. Gusto ko rito. Tahimik na lugar.	3. I like it here; it's a peaceful place.
4. Mahusay kang magluto.	4. You are a good cook.
5. Napakasarap ng pagkaingiyon.	5. That meal was delicious.
6. Mahusay kang magsalita ng Ingles.	6. You are an expert at speaking English.
7. Maaari ba kitang kunan ng larawan.	7. May I take your picture?
8. Ipagpaumanhin po ninyo, hindi ko po sinasadya.	8. Sorry, it wasn't intentional.
9. Salamat po.	9. Thank you.

Manayun Mausar wi Ukud

1. Maid akammù., Taw-an.	1. Diak ammo.
2. Fay-am., Achi fali.	2. Bay-amon.
3. Insikunnu.	3. Adda kenka.
4. Saon na mangwa., Oyyòb.	4. Siakton.
5. Inyà ta sana.	5. Mapanakanon.
6. Waynu.	6. Umayka man ditoy.
7. Umiyalilà 'Coke'.	7. Ikkannak man iti coke.
8. Ib-atnun onob.	8. Ilukatmo man ta ridaw.
9. Iyonobnun tawa.	9. Irikepmo ta tawa.
10. Awniyan à ait.	10. Mabiit laeng.
11. Furnanà.	11. Makikuyugka kaniak.
12. Sinun furunnu?	12. Asino dayta kadduam?
13. Akammum na mayor ad aschi?	13. Am-ammom ti mayor ti dayta a lugar?
14. Akammù na fosarna.	14. Ammok no makitak.
15. Sinun ngachanna?	15. Ania ti naganna?

1. Hindi ko alam.	1. I don't know.
2. Bayaan mo na.	2. Never mind.
3. Bahala kayo.	3. It's up to you.
4. Ako na.	4. I'll do it.
5. Aalis na ako.	5. I'll be going now.
6. Halika rito.	6. Come here.
7. Dalhan mo ako ng 'coke'.	7. Bring me a Coke.
8. Buksan mo ang pinto.	8. Open the door.
9. Isara mo ang bintana.	9. Close the window.
10. Sandali lang.	10. Please wait a moment.
11. Sumama kayo sa akin.	11. Come with me.
12. Sino ang kasama mo?	12. Who is your companion?
13. Kilala mo ba ang alkalde sa lugar na iyon?	13. Do you know the mayor of that place?
14. Kilala ko siya sa mukha.	14. I know him by sight.
15. Ano ang pangalan niya?	15. What is his name?

16. Naliwatà.	16. Diak malagipen., Nalipatakon.
17. Achì pu maawatan.	17. Diak maawatan.
18. Sinu na?	18. Ania daytoy?
19. Sinu nat?	19. Ania dayta?
20. Sinun anchi?	20. Ania daydiay?
21. Sinun nginlapis sinat?	21. Akin lapis dayta?
22. Maanu? Sinu? Ngin-uwa?	22. Kanno? Asino? Akinkukua?
23. Ummako? Tamako? In-inona?	23. Adinno? Apay? Kasano?
24. Tamako?, Tamako achi?	24. Apay nga saan.
25. Isaradnu ad., Sinu chi?	25. Pangngaasim ta ulitemman.
26. Furnanà ud?	26. Mabalín nga kuyugennak?
27. Awad silsilyum?	27. Adda sinsilyom?
28. Kankanassò., Meam-ammuwà.	28. Sige. Agap-apuraak ngamin.

16. Hindi ko matandaan. Nakalimutan ko na.	16. I don't remember., I have forgotten.
17. Hindi ko maunawaan.	17. I do not understand.
18. Ano ito?	18. What is this?
19. Ano iyan?	19. What is that?
20. Ano iyon?	20. What is that yonder?
21. Kaninong lapis iyan?	21. Whose pencil is that?
22. Kailan? Sino? Kanino?	22. When? Who? Whose?
23. Saan? Bakit? Papaano?	23. Where? Why? How?
24. Bakit hindi?	24. Why not?
25. Pakiulit mo nga ang iyong sinabi?	25. Please repeat what you said.
26. Maaari bang samahan mo ako?	26. Would you please accompany me?
27. May barya ka ba?	27. Do you have small change?
28. Nagmamadali ako!	28. I'm in a hurry.

Mipangkop ta Taku

Mipangkop ta Familya

Man-aama

Taku

Mipangkop ta Taku

1. Sinun sikuchi ilim?
  2. Sinun ikawnu ta sana?
  3. Sinun narpuwam ta sana?
  4. Sinun ifakam?, Sinun masapurnu?
  5. Ummaliyà fumusita.
  6. Adchachatong-a?
  7. Oo, chummatongà ad karabyan wi narpud Baguio.
1. Taga-ano ka a sigud?
  2. Paggigianam itan?
  3. Naggappuam itan?
  4. Ania ti mabalin nga maipaayko kenka?
  5. Agpassiarak laeng.
  6. Kasangsangpetmo?
  7. Wen, kasangsangpetko laeng idi kalman a naggapu idiy Baguio.

1. Taga saan po ba kayong talaga?
2. Saan kayo nakatira ngayon?
3. Saan kayo galing ngayon?
4. Ano ang maipaglilingkod ko sa inyo.
5. Dumadalaw lang ako.
6. Kararating mo lang ba?
7. Oo, kararating ko lang kahapon mula sa Baguio.

1. Where are you from originally?
2. Where are you staying now?
3. Where did you just come from?
4. What can I do for you?
5. I just came to visit.
6. Have you just arrived?
7. Yes, I came just yesterday from Baguio.

Mipangkop ta Familya

1. Awad à amam?
  2. Oo, won natoy à ina ta tawon.
  3. Am-an-ayuy mansusunud?
  4. Waruanì wi mansusunud.
  5. Sian panguru?
  6. Foon, saon na uchichi.
  7. Am-an na tawonnu?
  8. Awad asawam?
  9. Awad anànu?
  10. Oo, liman anàu.
  11. Chuway fufai ya turuy larai.
1. Sibibiag pay laeng dagiti nagannak kenka?
  2. Sibibiag pay laeng ni Tatang, ngem ni Nanang ket natay idi napalabas a tawen.
  3. Mano kayo nga agkakabsat?
  4. Walo kami amin.
  5. Sika ti inauna?
  6. Saan, siak ti inaudi.
  7. Mano ti tawenmo?
  8. Adda asawamon?
  9. Adda annakmon?
  10. Wen, adda liman.
  11. Dua ti babbai ken tallo ti lallaki.

1. Buhay pa ba ang tatay mo?	1. Is your father still living?
2. Oo, pero ang nanay ko ay namatay noong isang taon.	2. Yes, but my mother died last year.
3. Ilan kayong magkakapatid?	3. How many brothers and sisters do you have?
4. Walo kaming magkakapatid.	4. There are eight children in our family.
5. Kayo ba ang panganay?	5. Are you the eldest?
6. Hindi, ako ang bunso.	6. No, I am the youngest.
7. Ilan taon na kayo?	7. How old are you?
8. May asawa ba kayo?	8. Do you have a wife?
9. May mga anak na ba kayo?	9. Do you have children?
10. Oo, mayroon na akong limang anak.	10. Yes, I have five children.
11. Dalawang babae at tatlong lalaki.	11. Two are girls and three are boys.

Man-aama

ama	ama	ama	father
ina	ina	ina	mother
anà	anak	anak	offspring
anà	anak	anak	son, daughter
asawa	asawa	asawa	husband
asawa	asawa	asawa	wife
pangis, faru	balo	balo	widower, widow
ar-arom	kaayan-ayat	nobyà	fiancee
sunud	kabsat	kapatid	brother, sister
uchichi	ub-ubing	bunso	youngest
panguru	in-inauna	panganay	oldest
apu	apo	nuno	grandparent
apu	apoko	apo	grandchild
amaon, inaon	uliteg, ikit, anti	tiyuhin, tiyahin	uncle, aunt
amunaon	kaanakan	pamangkin	nephew, niece
apingsan	kasinsin	pinsan	first cousin

atukanga	katugangan	biyanan	parent-in-law
sunuchon	kayong	bayaw	brother-in-law
sunuchon	ipag	hipag	sister-in-law
manukang	manugang	manugang	son, daughter-in-law
aagki	kabagyan	(mga)kamag-anak	relative(s)
Taku			
aumili	kailian	kababayan	townmate
furun	gayyem	kaibigan	friend
afusur	kabusor	kaaway	enemy
taku	tao	tao	person
larai	lalaki	lalaki	male
fufai	babai	babae	female
anà	ubing	bata	child
fafaru	baro	binata	young man (unmarried)
fafarasang	balasang	dalaga	young woman (unmarried)
marmarong-ag, madmad-an	lallakay, babbaket	matandang lalaki, babae	old man, woman

Mampaakas

Long-ag

Mampaakas

1. Lawing na llnana.
  2. Nasakit.
  3. Ing-a ta chuktur.
  4. Sinun awachan na chuktur?
  5. Isun na llnam?
  6. Man-anungur na urù.
  7. Nan-utaà ta lafi.
  8. Maar-alimuchongà ya napanatingà.
  9. Namanaryaa nin.
  10. Inchiksund sia.
  11. Tumarom na annay akas minamatù.
1. Madi ti rikriknaena.
  2. Masakit.
  3. Agpakitaka iti doktor.
  4. Ayan ti doktor?
  5. Ania ti rikriknaem?
  6. Nasakit ti ulok.
  7. Nagsarwaak idi rabii.
  8. Maululawak ken aggurgurigorak.
  9. Addan sa malariak.
  10. Indiksionan daka.
  11. Tomarem daytoy agas kada tumenga ti aldaw.

1. Masama ang kanyang pakiramdam.	1. He doesn't feel well.
2. Siya ay may sakit.	2. He is sick.
3. Pumunta ka sa manggagamot.	3. Go to the doctor.
4. Saan ako tatawag ng manggagamot.	4. Where can I find a doctor?
5. Ano ang iyong nararamdaman?	5. Tell me how you feel.
6. Masakit ang aking ulo.	6. I have a headache.
7. Nagsuka ako kagabi.	7. I vomited last night.
8. Nahihilo ako at may lagnat.	8. I feel dizzy and have a fever.
9. May malaria yata ako.	9. I think I have malaria.
10. Iiniksiyunan kita.	10. I will give you a shot.
11. Inumin ninyo ang gamot na ito tuwing tanghali.	11. Take this medicine every day at noon.

Long-ag

taray, ima	takkiag	bisig	arm
ochog	likud	likod	back
long-ag	bagi	katawan	body
tung-ar	tulang	buto	bone
sangi	timid	baba	chin
far-uung	barukong	dibdib	chest
iynga	lapayag	tainga	ear
siu	siko	siko	elbow
ata	mata	mata	eye
fesar	rupa	mukha	face
kammat	ramay	daliri	finger
chapan	saka	paa	feet
ichay	muging	noo	forehead
fuñ	buok	buhok	hair (head)
agpar, ima	ima	kamay	hand
pusu	puso	puso	heart
puwog	tumeng	tuhod	knee

urpu	lappo	hita	leg, upper
chung-ug, futuy	gurong	binti	leg, lower
agtoy	dalem	atay	liver
tupò, ngurub	ngiwat	bibig	mouth
uku	kuko	kuko	nail
fakang	tengnged	leeg	neck
ongor	agong	ilong	nose
paragpag	paragpag	tadyang	rib
afara	abaga	balikat	shoulder
fuwang, fusug	tiyan	tiyan	stomach
fafa	ngipen	ngipin	teeth
urkuuk	karabukob	lalamunan	throat
pàama	tangan	hinlalaki	thumb
kammat	tangan ti saka	daliri ng paa	toe
chila	dila	dila	tongue

Man-ug-ugkud

Mansurat

Man-ug-ugkud

1. Akammum wi manakarug?
  2. Maawata à ait won achi pu maiyukud.
  3. Akammù à ait.
  4. Sinun _____ ta ukudyu?
  5. Maawatam na ifakà?
  6. Foon à maawata.
  7. Isaradnu ad.
  8. Iyommami man-ukud.
  9. Naraing-ay manginglis.
  10. Foon à ustun pinag-ukud-u.
  11. Man-ad-achara wi mangilukanu.
1. Anmom ti agtagalog?
  2. Maawatak bassit ngem diak ammo nga isao.
  3. Bassit laeng ti maisaok.
  4. Ania ti _____ iti saoyo.
  5. Maawatam ti ibagbagak?
  6. Diak maawatan.
  7. Uliteman.
  8. In-innayadem kadi ti agsao.
  9. Naglaingka nga agsao ti English.
  10. Saan nga kusto ti panagsaok.
  11. Agad-adalak pay laeng nga agsao iti Ilocano.

1. Marunong ba kayong magsalita ng Tagalog?	1. Do you know how to speak Pilipino?
2. Nauunawaan ko po ng kaunti ngunit hindi ako makapagsalita.	2. I understand a little but I don't know how to speak it.
3. Nakakapagsalita ako ng kaunti.	3. I speak it a little.
4. Ano ang _____ sa inyong salita?	4. How do you say _____ in your language?
5. Nauunawaan mo ba ang aking sinasabi?	5. Do you understand what I am saying?
6. Hindi ko po nauunawaan.	6. I don't understand.
7. Pakiulit mo nga.	7. Please repeat that.
8. Magsalita kayo ng marahan.	8. Speak more slowly.
9. Mahusay kayong magsalita ng Ingles.	9. You speak English well.
10. Hindi maayos ang aking pagsasalita.	10. My speech is not grammatical.
11. Nag-aaral pa lamang akong magsalita ng Ilokano.	11. I am still learning how to speak Ilocano.

Mansurat

1. Fansò ud na bôlpennù ait?
  2. Manuratà an ina.
  3. Masapur-un papil, istam, ya invilop.
  4. Iyug-isnun ngachannu ta anna.
  5. Awitom na annay surat ad pisina.
  6. Ingin-anà à chuwa turuntansuwan à istam ya osà turumpusitaan.
  7. Sinun mantelegramaanni?
1. Bulodekman ti penmo iti apagbiit.
  2. Agsurataкто ken ni Nanang.
  3. Masapulko iti papel, selyo ken sobre.
  4. Isuratmo ditoy ti naganmo.
  5. Pakibusonmo daytoy suratko.
  6. Gumatangak man ti dua ' nga selyo nga sagkikinse ken maysa nga sag-sesenta.
  7. Ayan ti pagtelegramaan ditoy?

1. Pahiram nga po ng 'ballpen' ninyo sandali. 2. Magpapadala ako ng sulat sa nanay ko. 3. Kailangan ko ng papel, selyo, at sobre. 4. Lumagda kayo rito. 5. Dalhin ninyo ang sulat na ito sa koreo. 6. Pagbilhan mo ako ng dalawang selyong tig-kikinse at isang selyong tig-sisienta. 7. Saan kami maaaring magpadala ng telegrama?	1. May I borrow your pen for a moment? 2. I will send a letter to my mother. 3. I need paper, stamps and an envelope. 4. Sign your name here. 5. Take this letter to the post office. 6. Sell me two 15 centavo stamps and one 60 centavo stamp. 7. Where can we send a telegram?

Oan

Maan

Mangngina ya Man-ingina

Can

1. Nafitilà ya nauwawà.
  2. Mangantau.
  3. Mangan-a wot achia mafain.
  4. Mampiya tan nasichutan.
  5. Uam.
  6. Sachì, nabsukà.
  7. Adchanà à inumb.
1. Mabisinak ken maka-inumak.
  2. Mangan tayon.
  3. Manganka a nalaing.
Dika agbabain.
  4. Naimas ti sinda tayo
ken medyo nagasang.
  5. Mangalaka pay.
  6. Kuston. Nabsugakon.
  7. Makiinumak man bassit.

1. Ako ay nagugutom at nauuhaw.
2. Kumain na tayo.
3. Kumain kayong mabuti; huwag kayong mahihiya.
4. Masarap at maanghang-anhang ang pagkaing ito.
5. Kumuha pa kayo.
6. Ayaw ko na, busog na ako.
7. Pahingi nga po ng inumin.

1. I am hungry and thirsty.
2. Let's eat now.
3. Eat well, don't be shy.
4. It's delicious and a little peppery.
5. Take some more.
6. I can't, I'm full.
7. Give me a drink of water, please.

Maan

Matipoy
 parya
 pukod, futnor
 pūr
 nguray
 faratung
 puryu
 pongngot
 kaaw
 tarung
 kallik
 laya
 okra
 safuyas
 urchis
 pitchay
 sichut
 tafungaw
 arfasa
 atila
 kamatis

Mamaan

atis
 afukachu

paria
 rabong
 sabunganay
 utong
 balatong
 repolyo
 kahoy
 mais
 tarong
 bawang
 laya
 saluyot
 lasona
 gisantes
 petsay
 sili
 tabungaw
 karabasa
 kamoti
 kamatis

atis
 abocado

Mga Gulay

ampalaya
 labong
 puso ng saging
 sitao, sitaw
 monggo, balatong
 repolyo
 kamoteng-kahoy
 mais
 talong
 bawang
 luya
 okra
 sibuyas
 sitsaro
 petsay
 siling pula
 upo
 kalabasa
 kamoteng-baging
 kamatis

atis
 abokado

ampalaya
 bamboo shoots
 banana blossom
 beans--long
 beans--mongo
 cabbage
 cassava
 corn
 eggplant
 garlic
 ginger
 okra
 onion
 peas
 pechay
 red pepper
 squash--white
 squash--yellow
 sweet potato
 tomato

atis
 avocado

farat	saba	saging	banana
iyug	nioḡ	niyog	coconut
marnusi iyug	naganus a nioḡ	buko, mura	coconut--young
kayafa, kayait	bayabas	bayabas	guava
charayap	kalamansi	kalamansi	kalamansi
lamka	anangka	nangka	jackfruit
mangka	mangga	mangga	mango
kayunan	sangkis	dalanghita	orange
payat	papaya	papaya	papaya
piyaan	pinya	pinya	pineapple
faruù	lukban	suha	pomelo
istar apar	kaimito	kaimito, kaymito	star-apple
Ischa		Karne	
faka	karne ti baka	karneng baka	beef
manù	karne ti manok	karneng manok	chicken
kawong	rasa	alimasag	crab
filis	pindang	daing	dried fish
lamos	ikan, lames	isda	fish
kamit	pato	karneng pato	duck
ford	karne ti baboy	karneng baboy	pork
Man-ob-ofot		Sari-sari	
kapi	kapi	kape	coffee
itcha	itsa	tsa, tsaa	tea
katas	gatas	gatas	milk
asin	asin	asin	salt
inti	asukar	asukal	sugar

Mangngina ya Man-ingina

1. Am-an na sin-atafa?
2. Nangina. Maid tawarna?
3. Naraka.
4. Am-an na tawarna?
5. Chog-am à ait.
6. Mafalini lima?
7. Oo, am-an na masapurnu?
3. Ina, piomi mangnginà langngay?
9. Sinun nangwa?
10. Iningwà. Inima.
11. Sinun nangacharam wi mangwà langngay?
12. Insurun ina.
1. Mano ti sangayerda kadaytoy?
2. Nagngina daytan! Dila mabalin nga kissayam?
3. Nalaka daytan.
4. Mano ti kayatmo aya?
5. Nayonam pay bassit.
6. Mabalin iti lima a pisos?
7. Sige, mano nga yerda ti kayatmo?
8. Ading, Manang, gumatangka iti basket.
9. Asino ti nagaramid?
10. Inaramidko. Inaramid ti ima.
11. Sadino ti nagadalam nga nagaramid ti basket?
12. Ni Nanang. Isu ti nangisuro kaniak.

1. Magkano ang isang yarda ng telang ito.	1. How much is a yard of this cloth?
2. Ang mahal naman. Maaari bang tumawad?	2. That's expensive. Can't you give a discount?
3. Napakamura na ito.	3. It's very inexpensive as it is.
4. Magkano ang gusto mo?	4. How much would you want to pay for it?
5. Dagdagan mo pa ng kaunti.	5. Offer a bit more.
6. Ibibigay mo ba ng limang piso.	6. Can you give it for ₱5.00?
7. Sige. Ilang yarda ang kukunin mo.	7. How many yards do you want?
8. Ale, gusto ba ninyong bumili ng basket.	8. Ma'm, would you like to buy a basket?
9. Sino ang gumawa niyan.	9. Who made it?
10. Ako po. Gawa po ito sa kamay.	10. I made it myself. It's handmade.
11. Saan ka natutong gumawa ng basket?	11. Where did you learn how to make baskets?
12. Tinuruan po ako ng nanay ko.	12. My mother taught me.

Faat

Apnon

Tarun

Mipangkop ta Siyudad

Faat

1. Apu, fuuchò., Ognà.
  2. Ustu. Annan nangchon.
  3. Taynam nat. Ognà.
  4. Am-an na tangchan na losan?
  5. Amod. Opat pibus yakay.
  6. Ing-ad Ilokos?
  7. Oo, sinun mallukanà?
  8. Mallukan-a ta sachi tarak.
  9. Tun-uchonà.
  10. Sinun mangchasa ta jip wi mampaSanta Maria?
  11. Aschi, won un-unnoy na mantraysikar-a.
  12. Isun na achayun na lukan ad Baguio?
1. Siakon ti mangkarga dayta kargam, Apo.
  2. Bay-amon, addan ti mangkarga.
  3. Ibatim ta maysa ta awitek.
  4. Mano amin ti pagbayadko?
  5. Napalalo unay daytan. Ikkanka laeng iti uppat nga pisos.
  6. Mapanka idia y Ilocos?
  7. Wen, ania ti pagluganak nga mapan idia y.
  8. Dayta nga lugan ti pagluganam.
  9. Surotennak.
  10. Ayan ti pagluganan nga mapan idia y Santa Maria?
  11. Idia y, ngem nasaysayaat no agtraysikelka.
  12. Kasano ti kabayagna iti panagbiahe nga mapan idia y Baguio?

1. Mama, ako na ang magdadala.	1. Sir, I will carry. O.K.
2. Huwag na, may magdadala na.	2. Nevermind, someone is doing it already.
3. Iwan mo ang isang iyan at ako na ang magdadala.	3. Leave that one; I will carry it.
4. Magkano ang sisingilin mo sa lahat ng ito.	4. How much will you charge for all this?
5. Ang mahal naman! Apat na piso na lang.	5. That's too much. I will give four pesos only.
6. Pupunta ba kayo sa Ilokos?	6. Are you going to Ilocos?
7. Oo, ano ang aking sasakyan papunta roon.	7. Yes, what do I take to get there?
8. Sumakay kayo sa bus na iyon.	8. You take that bus.
9. Sumonod kayo sa akin.	9. Follow me.
10. Saan ang sakayan patungo sa Santa Maria.	10. Where do I get the jeep to Santa Maria?
11. Sa dako roon, pero mabuti pa ay sumakay kayo sa traysikel.	11. Over there, but it's better to take a tricycle.
12. Gaano katagal ang biyahe papunta sa Baguio?	12. How long is the trip to Baguio?

13. Waruy uras winnu ait.	13. Dandani walo nga oras.
14. Mamfaruntau ta charan?	14. Agbalon tayo?
15. Sinun manchissaakam?	15. Sadino ti pagdissaagam?
16. Umalia, ama, ina?	16. Pagdissaagan? Aglugan kayo, tata, nana?
17. Waynu. Igkà na ochonnu ta tabfungan.	17. Aglugan kayon. Ikargak ti kargayo dita rabaw ti jeep.
18. Am-an na puliti ya ochon-u?	18. Mano ti pletek kuntudo daytoy kargak?
19. Chumissaakà ta market.	19. Dita merkado ti pagdissaagak.

13. Humigit-kumulang sa walong oras.	13. Eight hours, more or less.
14. Kailangan bang magdala tayo ng makakain sa daan?	14. Should we take something to eat on the way?
15. Saan kayo bababa?	15. Where will you get off?
16. Sasama ba kayo, mama, ale?	16. Are you coming, uncle, auntie?
17. Sakay na. Ilalagay ko ang kargada ninyo sa ibabaw ng dyip.	17. Get on. I will put your cargo on top of the jeep.
18. Magkano ang aking pasahe pati kargada ko?	18. How much is the fare for myself and the cargo?
19. Bababa ako sa palengke.	19. I'll get off at the market.

Apnon

1. Mangaw-as-a.
  2. Man-apon-a ta chiwawan.
  3. Mampaikid-a nu lausam na langtay.
  4. Sinun awad cha amam ya inam?
  5. Awad à amad ngatu won awad à inad chora.
  6. Foroy na amad na awad ta pichong na simfaan.
  7. Ngumatuayud asnat., Manakachaa ta anchi.
  8. Lumogsad-ayud asna.
  9. Man-illong-ayu ta ikid.
  10. Manchissaakà ad asna.
1. Agderetsoka laeng dita.
  2. Agpakanawanka dita nagsulian ti kalsada.
  3. Agpakanawanka kalpasan ti rangtay.
  4. Ayan ni Tatangmo ken ni Nanangmo?
  5. Adda ni Tatang idiyay ngato, ngem ni Nanang ket adda dita baba.
  6. Ti balay iti likudan ti simbaan ket balay ni uliteg.
  7. Sumang-at kayo idiyay.
  8. Sumalog kayo ditoy.
  9. Agsardeng kayo dita nagsulian ti kalsada.
  10. Agdissaagak ditoyen.

1. Lumakad kayo ng tuloy-tuloy.	1. Go straight ahead.
2. Kumanan kayo sa kanto.	2. Turn right at the corner.
3. Kumaliwa kayo pagkalampas ng tulay.	3. Turn left after the bridge.
4. Nasaan ang tatay at nanay mo.	4. Where is your father and mother?
5. Ang tatay ay nasa itaas, ang nanay po naman ay nasa ibaba.	5. He is upstairs but mother is downstairs.
6. Ang bahay na nasa likod ng simbahan ay sa aking tiyo.	6. The house behind the church is my uncle's.
7. Umakyat kayo.	7. Climb up there.
8. Bumaba kayo.	8. Come down here.
9. Huminto sa kanto.	9. Stop at the corner.
10. Bababa na ako rito.	10. I will get off here.

Tarun

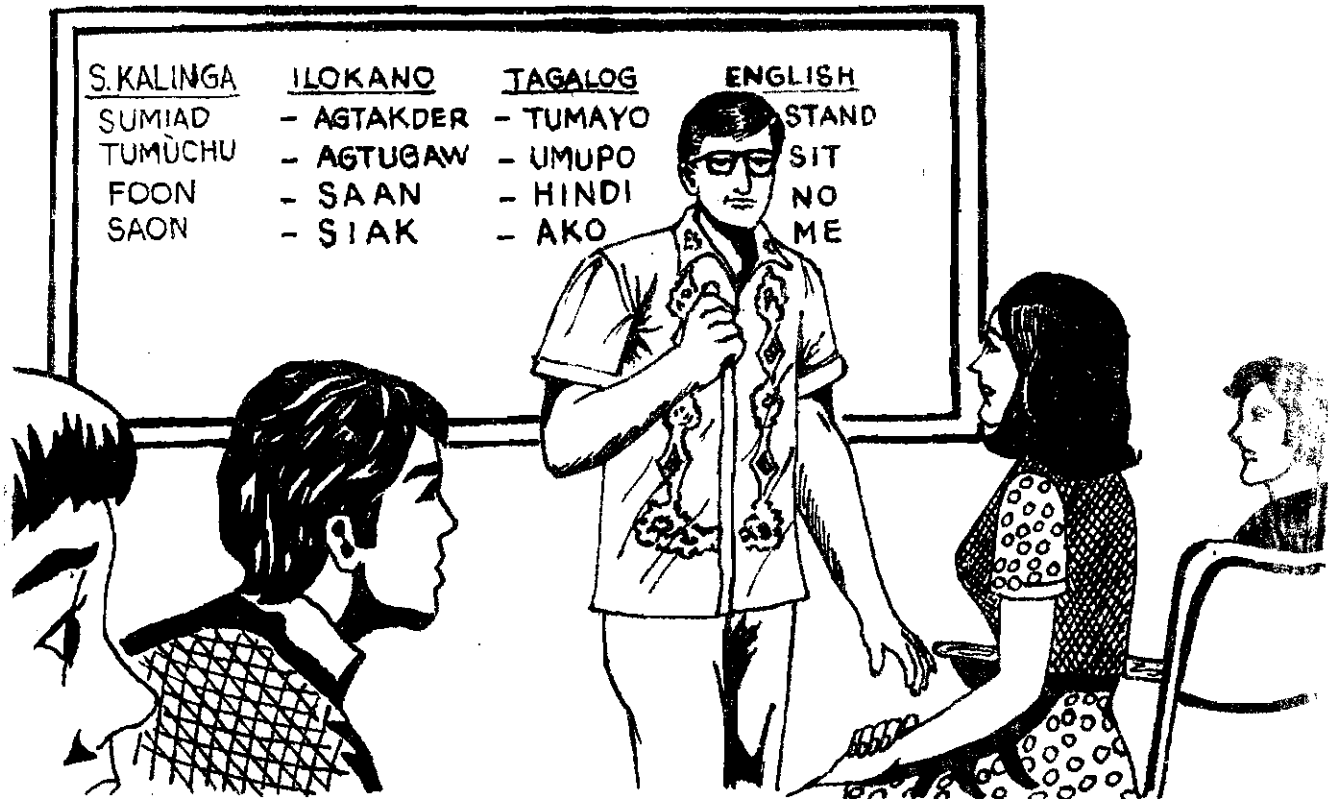
1. Ustu tan nalikat.
  2. Attub tan chummakun.
  3. Tungnin.
  4. Mamidfidfid tan falid Cagayan.
  5. Agrus tan lumomrom.
  6. Amod na uchan ad karabyan.
  7. Nafangonà ta ichur ta lafi.
  8. Attub ad asna, won tungnin ad Baguio.
1. Nasayaat ta saanen nga agtutudo.
  2. Nakapudpudot ta kalgaw ngamin.
  3. Naglammin.
  4. Naka-angangin ta adda ngamin bagyo idiy Cagayan.
  5. Nakapitpitak ti kalsada ita nga panagtutudo.
  6. Nagtudo ti napigsa idi kalman.
  7. Nakaringak gapu iti gurruod idi rabii.
  8. Napudot ditoy ngem nalamiis idiy Baguio.

1. Mabuti at hindi na umuulan.
  2. Napakainit dahil tag-init na ngayon.
  3. Maginaw.
  4. Mahangin dahil may bagyo sa Cagayan.
  5. Ang daan ay maputik dahil tag-ulan.
  6. Umulan ng napakalakas kahapon.
  7. Nagising ako dahil sa kulog kagabi.
  8. Mainit dito pero maginaw sa Baguio.
1. It's good that it's no longer raining.
  2. It is very hot because it's dry season.
  3. It is cold.
  4. It is very windy because there's a typhoon in Cagayan.
  5. The road is muddy because it's rainy season.
  6. It rained very hard yesterday.
  7. The thunder woke me up last night.
  8. It is hot here but it is cold in Baguio.

Mipangkop ta Siyudad

1. Sinun mangin-à à niyus?
  2. Sinun mampaipar-okà ta lllu?
  3. Sinun awad na dentis?
  4. Sinun awad na pisinan na ipranu?
  5. Sinun awad na charan na market?
  6. Sinun awad na mamfaruy istaoran?
  7. Ad-achayu ad Trinidad?
1. Ayan ti paggatangan iti pagiwarnak?
  2. Ayan ti agtartarimaan ti relo ditoy?
  3. Ayan ti dentista?
  4. Ayan ti pangalaan ti ticket nga aglugaan ti eroplano?
  5. Ayan ti dalan nga mapan idiy merkado.
  6. Ayan ti nasayaat nga restaurant?
  7. Adayo pay ti Trinidad?

1. Saan ako makakabili ng pahayagan?
  2. Saan maaaring magpakumpuni ng relo?
  3. Saan mayroon dentista?
  4. Saan makakabili ng tiket sa eroplano?
  5. Saan ang papuntang palengke?
  6. Saan mayroon mabuting 'restaurant'?
  7. Mas malayo pa ba sa Trinidad?
1. Where can I buy a newspaper?
  2. Where can I get a watch repaired?
  3. Where is a dentist?
  4. Where is the airplane ticket office?
  5. Show me the way to the market.
  6. Where is a good restaurant?
  7. Is it much further to Trinidad?

Ta Uswilaan

Ay-ayam

Man-aachap

Ta Uswilaan

1. Chongronyu yan.
  2. Chochongronyu.
  3. Songfatanyun maimus.
  4. Chakromi mamfasa.
  5. Atayun mamfasa.
  6. Acharonyu asin.
  7. Nu awad imusò, songfatanyu.
  8. Sumiad-ayu., Umagsad-ayu.
  9. Tumùchuayu.
  10. Itayagyun imayu nu akammuyun songfatna.
  11. Chakrom na kingam. Achi pu magngor.
  12. Mamfaru.
  13. Ustu.
  14. Foon pù amasnat.
1. Denggenyo nga umuna.
  2. Denggenyo nga nalaing.
  3. Sungbatanyo ti saludsod.
  4. Pigsanyo ti agbasa.
  5. Dayta matayo ti pagbasayo.
  6. Adalenyonto manen.
  7. Agsaludsodak ket sungbatanyo.
  8. Tumakder kayo.
  9. Agtugaw kayo.
  10. Itayagyo ti imayo no ammoyo ti sungbatna.
  11. Pigsam ti agsao. Saan daka nga mangngeg.
  12. Nasayaat.
  13. Kusto dayta.
  14. Saan nga kusto.

1. Makinig muna kayo.	1. Listen first.
2. Makinig kayong mabuti.	2. Listen carefully.
3. Sagutin (ninyo) ang tanong.	3. Answer the question.
4. Basahin (ninyo) ng malakas.	4. Read aloud.
5. Basahin (ninyo) ng mahina.	5. Read silently.
6. Pag-aralan ninyo itong muli.	6. Study it again.
7. Magtatanong ako, sagutin ninyo.	7. I'll ask a question, you answer.
8. Tumayo ka.	8. Stand up.
9. Maupo ka.	9. Sit down.
10. Itaas ninyo ang inyong kamay kung alam ninyo ang sagot.	10. Raise your hand if you know the answer.
11. Lakasan mo. Hindi naming marinig.	11. Speak louder. We can't hear you.
12. Magaling.	12. Good.
13. Tama.	13. Right.
14. Mali.	14. Wrong.

Ay-ayam

luwang
ngiyaw
isiw
manu
faka
fuwaya

ugsa
asu
tukak
fayyb
urtiit
kansu
angnga
afayu
silay
kaag
utut
forb
awitan
urog
chagka

nuang
pusa
piek
manok
baka
buwaya

ugsa
aso
tukak
bayyek
alibut
ganso
upa
kabalyo
alutiit, banyas
sunggo
utut
baboy
kawitan
uleg
pagong

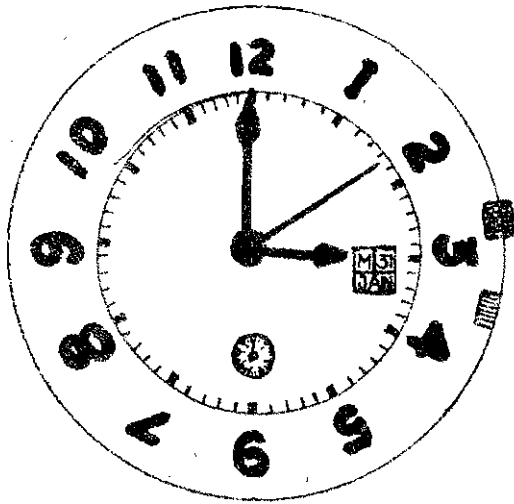
kalabaw
pusa
sisiw
manok
baka
buwaya

usa
aso
palaka
kiti-kiti
tuko
gansa
inahing manok
kabayo
butiki
matsing, unggoy
daga
baboy
tandang
ahas
pagong

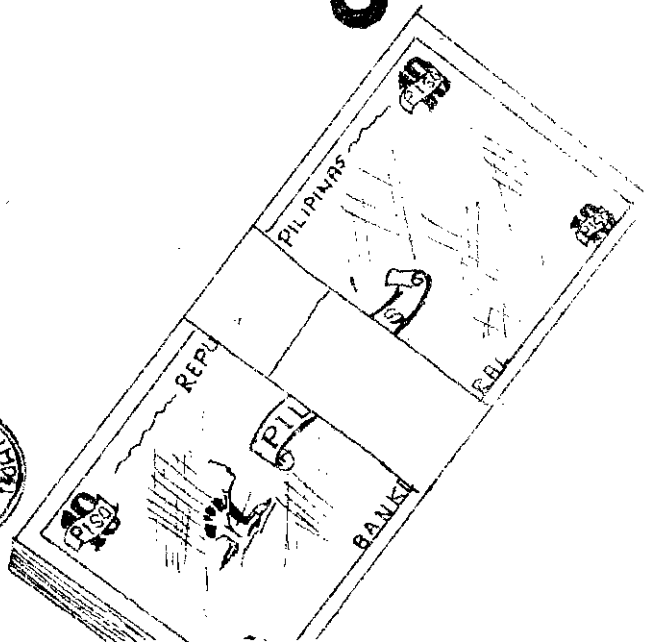
carabao
cat
chick
chicken
cow
crocodile,
alligator
deer
dog
frog
tadpole
gecko
goose
hen
horse
lizard
monkey
mouse, rat
pig
rooster
snake
turtle

Man-aachap

araka	kuton	langgam	ant
atibfuyukan	uyukan	bubuyog	bee
(chumug)	barrairong	salagubang, uwang	beetle
ullapoy	kulibangbang	paru-paro	butterfly
attatachu	igges	higad	caterpillar
kayyaman	gayaman	alupihan	centipede
atai	ipes	ipis	cockroach
karakar	kuryat	kuliglig	cricket
allisawan	simot-simot	tutubi	dragonfly
ur-urchung	kulalanti	alitaptap	firefly
tilang	timel	pulgas	flea
aliambut	ulmog	hanip	chicken flea
larog	ngilaw	langaw	fly
lagkafan	dudon	balang, tipaklong	grasshopper
utu	kuto, lis-a	kuto	louse, lice
wassayan	lamok	lamok	mosquito
atibfufuaw	sinan kulibang- bang	gamu-gamu	moth
awa	lawwa-lawwa	gagamba	spider
laoy	anay	anay	termite
tuwing	igges	uod, bulati	worm

1 2 3 4
5

Uras

Arkaw ya Lafi

Timpu

Filang

Pilak

Uras

1. Maanun mallukiyan na miting?
2. Chikas.
Manchangawil.
Mantalliang.
Ar-arkaw.
3. Mafayag?
4. Sinun uras?
5. Narachaw-a.

Chumingku

Lunis

Miyagwa

Miyatlu

Miyapat

Miyalima

Safachu

1. Ania nga oras ti miting tayo?
2. Alas nueve iti bigat.
Ala una iti malem.
Alas dos treinta iti malem.
Alas kuarto kuarenta isingko iti malem.
3. Mabayag pay?
4. Ania ti orasen?
5. Naladawkan.

Dominggo

Lunes

Martes

Mierkoles

Huebes

Biernes

Sabado

1. Anong oras magsisimula ang pulong.
2. Alas nuebe ng umaga.
Ala-una ng hapon.
Alas-dos medya ng hapon.
Alas kwatro-kwarenta'y singko ng hapon.
3. Matatagalan pa ba?
4. Anong oras na?
5. Huli na kayo.

Linggo

Lunes

Martes

Miyerkoles

Huebes

Biyernes

Sabado

1. What time does the meeting start?
2. Nine in the morning.
1:00 in the afternoon.
At 2:30 pm.
At 4:45 pm.
3. Will it be a long time yet?
4. What is the time?
5. You're late.

Sunday

Monday

Tuesday

Wednesday

Thursday

Friday

Saturday

Arkaw ya Lafi

1. arkaw, padcha, lafi	1. aldaw, rabii
2. sanay padcha, à lafi	2. ita nga aldaw, rabii
3. karabyan, ta lafi	3. idi kalman, rabii
4. fikat, fikat à lafi	4. inton bigat, rabii no bigat
5. asinarabyan	5. idi naminsan nga aldaw
6. lafid asinarabyan	6. idi naminsan nga rabii
7. karabyan ta mamatù	7. idi kalman ti malem
8. maschom	8. sumipnget
9. tiprò	9. sardam
10. kawan na lafi	10. tengnga ti rabii
11. wisnit	11. parbangon
12. figfikat	12. agsapa
13. mamatù	13. tengnga ti aldaw, agmatuon
14. mantalliing	14. malem
15. nasiut na init	15. panaglennek ti init

1. araw, gabi
2. ngayon, mamayang gabi
3. kahapon, kagabi
4. bukas, bukas ng gabi
5. kamakalawa
6. kamakalawa ng gabi
7. kahapon ng hapon
8. agaw-dilim
9. pagkalipas ng dilim
10. hating-gabi
11. madaling-araw
12. umaga
13. tanghali
14. hapon
15. paglubo ng araw

1. day, night
2. today, tonight
3. yesterday, last night
4. tomorrow, tomorrow night
5. day before yesterday
6. night before last
7. yesterday afternoon
8. twilight
9. after dark
10. midnight
11. dawn
12. morning
13. noon
14. afternoon
15. sunset

Timpu

1. kanad
  2. sanay figfikat
  3. sanay mamatù
  4. sana
  5. aw-awni
-
1. simpadchaan
  2. sinchumingkuwan
  3. simfuran
  4. sintawon
  5. padcha
  6. lafi
-
1. à tapin na padcha
  2. finikat
  3. ta tawon
  4. ta sanay tawon
  5. ta asin wi tawon

1. itay laeng
  2. itay bigat
  3. inton malem
  4. itan
  5. madamdama
-
1. maysa nga aldaw
  2. maysa a lawas
  3. makabulan
  4. makatawen
  5. aldaw
  6. rabii
-
1. addanto laeng ti aldaw
  2. kada-aldaw
  3. itay napan, napalabas a tawen
  4. ita nga tawen
  5. inton umay nga tawen

1. kanina
2. ngayon umaga
3. ngayon hapon
4. ngayon
5. mamaya

1. isang buong araw
2. isang linggo
3. isang buwan
4. isang taon
5. araw
6. gabi

1. balang-araw
2. araw-araw
3. nakaraangtaon
4. ngayon taong ito
5. sa susunod na taon

1. a while ago
2. this morning
3. this afternoon
4. now
5. later

1. one 24 hour period
2. one week
3. one month
4. one year
5. day time
6. night time

1. someday
2. every day
3. last year
4. this year
5. next year

Filang

osa	maysa	isa	1
chuwa	dua	dalawa	2
туру	tallo	tatlo	3
opat	uppat	apat	4
lima	lima	lima	5
onom	innem	anim	6
pitu	pito	pito	7
waru	walo	walo	8
siyam	siam	siyam	9
simpuru	sangapulo	sampu	10
chuwampuru	duapulo	dalawampu	20
turumpuru	tallopulo	tatlumpu	30
opat puru	uppat a pulo	apatnapu	40
limampuru	limapulo	limampu	50
onom puru	innem a pulo	animnapu	60
pitumpuru	pitopulo	pitumpu	70
warumpuru	walopulo	walumpu	80
siyam puru	siam a pulo	siyamnapu	90
singkasut	sangagasut	isang daan	100
sillifu	sangaribo	isang libo	1000

mamangu	umuna	una	first
miyagwa	maikadua	ikalawa	second
miyatlu	maikatlo	ikatlo	third
miyapat	maikapat	ikapat, ikaapat	fourth
maminsan	maminsan	minsan	once
mamigwa	mamidua	dalawang beses, ulit	twice
mamitlu	mamitlo	tatlong beses, ulit	thrice
mangampat	mamimpat	apat na beses, ulit	four times
mangallima	maminlima	limang beses, ulit	five times
kanayun	masansan	madalas	often, every day
mamingpingsan	sagpaminsan	bihira	seldom, only once
kankanayun	kanayon	malimit, palagi	always, don't fail
simfofotang			

Pilak

sais

pusita

sarapi

pisus

napatangan à pusita

napatangan à sarapi

liman pisus

dies

beinte

singkuenta

pisos

uno bainte

uno singkuenta

singko pesos, lima a pisos

diyes, diyes sentimos	P .10
bente, bente sentimos	P .20
singkwenta, singkwenta sentimos	P .50
piso	P1.00
uno beinte	P1.20
uno singkwenta	P1.50
limang piso	P5.00